

HEMŞİRELERİN OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARINDA YAŞAM KALİTESİ VE ÖZBAKIM BECERİLERİ

The Quality of Life and The Self-Care Skills of The Nurses' Pre-School Children

Aynur AYTEKİN¹, Nurten ARSLAN², Sibel KÜÇÜKOĞLU¹

ÖZET

Amaç: Araştırma, hemşirelerin okul öncesinde 3-6 yaş grubu çocuklarının yaşam kalitesi ve özbakım becerilerinin incelenmesi amacıyla yapıldı.

Yöntem: Araştırma Zonguldak Kamu Hastaneler Birliği'ne bağlı hastaneler ile Bülent Ecevit Üniversitesi Hastanesi'nde 15 Kasım 2013- 15 Ocak 2014 tarihleri arasında tanımlayıcı olarak gerçekleştirildi. Araştırmaya 3-6 yaş grubu çocuğu olan 143 kadın hemşire alındı. Örneklem grubu seçimine gidilmeden evrenin tamamı ile çalışıldı. Veriler, "Kişisel Bilgi Formu", "KINDL Yaşam Kalitesi Ölçeği" ve "Özbakım Becerileri Kontrol Listesi" ile toplandı. Veriler yüzdelerle dağılım, ortalama, bağımsız gruplarda t-testi, Kruskal-Wallis varyans analizi ve Cronbach alfa katsayı hesaplaması ile değerlendirildi.

Bulgular: Araştırmada, çocukların anne eğitim durumlarına göre özsayı alt boyutunda, baba eğitim durumlarına göre sosyal ilişkiler alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptandı ($p<0.05$). Kız çocukların, yemek yeme ve giyinme becerileri puan ortalaması erkek çocuklardan yüksek bulundu ($p<0.05$). Kreşe giden çocukların yemek yeme, giyinme ve kişisel bakım becerileri puan ortalamalarının bakıcı tarafından bakılan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptandı ($p<0.05$).

Sonuç: Araştırmada ebeveynlere ve çocuklara ait bazı sosyodemografik özelliklerin çocukların yaşam kalitesi ve özbakım becerileri üzerinde etkili olduğu belirlendi.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi çocuk, yaşam kalitesi, özbakım becerisi, hemşire anneler.

ABSTRACT

Objective: The study was conducted to investigate the level of quality of life and self-care skills of nurses' pre-school children.

Methods: The study was conducted in the member hospitals of the Association of Public Hospitals in Zonguldak and Bulent Ecevit University Hospital between November 15, 2013 and January 15, 2014 as a descriptive study. The study population consisted of the women nurses (n=143) having children in the 3-6 age group. The whole study population was studied without performing any sampling. Data were collected by the face-to-face interview method through "Personal Information Form", "KINDL Quality of Life Scale" and "Self-Care Skills Check-List". The data were analyzed using the percentage distribution, averages, independent samples t-tests, Kruskal Wallis test and calculation of Cronbach's alpha coefficient.

Results: In the study, it was determined that educational status of the mothers of children creates a statistically significant difference in self-esteem subscale, and the educational status of the fathers creates a statistically significant difference in the social-relations subscale ($p<0.05$). The mean scores of the eating and dressing skills of female children were found to be significantly higher than of male children ($p<0.05$). The mean scores of the eating, dressing and self-care skills of children attending nursery were found to be statistically higher than of children reared by caregivers ($p<0.05$).

Conclusion: In this study, it was determined that some socio-demographic variables of the children and their parents affected on children's quality of life and self-care skills.

Keywords: Pre-school children, quality of life, self-care skills, nurse-mother.

¹ Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Erzurum

² Uzman Hemşire, Atatürk Devlet Hastanesi, Zonguldak

Yazışma Adresi

Yrd. Doç. Dr. Aynur AYTEKİN, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Erzurum

e-mail: aynur.aytekin@atauni.edu.tr

Tel: 04422312203

Geliş tarihi/Received:26/02/2014; Kabul tarihi/Accepted: 14/11/2014

GİRİŞ

Okul öncesi dönem ya da erken çocukluk dönemi olarak adlandırılan 3-6 yaş arası dönem; çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişiminin en hızlı olduğu ve kişiliğinin temellerinin atıldığı önemli bir dönemdir (Özden 2011). Ailenin çocuğun yaşamında çok etkili olduğu bu dönemde çocukta gözlenen etkilenmeler hayat boyu çocuğa yansıtacağından verilen bakımın niteliği oldukça önemlidir (Aydın 2005). Çocuğun, sağlıklı kişilik geliştirmesinde ebeveyniyle olan ilişkileri çok önemli olmakla birlikte okul öncesi çocuğunun hayatında annenin önemi yadsınamaz bir gerçektir (Özden 2011). Çalışma yaşamı; kadına toplum içinde belli bir rol, yer ve ekonomik yarar sağlamaktadır, ancak bu olanakların yanı sıra özellikle çalışan anneler ve çocukları açısından fizyolojik ve psikososyal olarak bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzlukların başında çalışan annelerin çocuklarının bakımı konusunda yaşadıkları sorunlar gelmektedir (Kasatura 1998). Gelişmiş toplumlarda çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili kurumların yaygın olması çalışan annelerin çocuk bakımı konusunda sorun yaşamalarının önüne geçmektedir. Ülkemizde ise özel/ kamuya ait okul öncesi kurumların yetersizliği ya da ailelerin kendi tercihleri sonucu çalışan anneler çocuklarının bakımını diğer aile fertleri, akrabalar ya da bakıcılar aracılığıyla sağlamaya çalışmaktadırlar (Kakıcı ve ark. 2007). Yapılan çalışmalar okul öncesi çocuğunun bakımında rol alan bu bakımcıların çocuğun gelişimi, yaşam kalitesi ve özbakım becerileri üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymuştur (Alemdar ve Polat 2014; Koblinsky and Todd 1989; Norma 2013). Çocuklarda çok erken dönemden itibaren temelleri atılmaya başlanan yemek yeme, giyinme-soyunma, temizlik, tuvalet vb. özbakım becerilerinin kazandırılmasında başta anneler olmak üzere çocuğun bakımını üstlenen kişi ve kurumlara önemli görevler düşmektedir (Demiriz ve Dinçer 2000). Tüm bu bilgiler çocuğa verilen bakımın çocuğun özbakım becerilerinde ve yaşam kalitesinde dolayısıyla sosyalleşmesinde önemli olduğunu göstermektedir.

Çocuklarının bakımı konusunda yaşanan sorunlar, tüm çalışan anneleri etkilediği gibi sağlık sektöründe çalışan kadınlar arasında ezici bir çoğunluğa sahip olan hemşirelerin de yoğun olarak yaşadığı sorunlardan biridir. Hemşirelerin çalışma koşullarından kaynaklanan zorluklar, stres kaynaklarının yoğun olduğu iş ortamı ve gece çalışma zorunluluğu bu sorunun boyutunu arttırmaktadır (Yılmaz ve ark. 2005).

AMAÇ

Bu bilgilerden yola çıkarak araştırma, Zonguldak ilinde çalışan hemşirelerin 3-6 yaş grubu çocuklarında yaşam kalitesi ve özbakım becerilerinin incelenmesi amacıyla yapıldı.

YÖNTEM

Bu araştırma, Zonguldak Kamu Hastaneler Birliği'ne bağlı hastaneler ile Bülent Ecevit Üniversitesi Hastanesi'nde 15 Kasım 2013- 15 Ocak 2014 tarihleri arasında tanımlayıcı olarak yapıldı. Evreni, araştırmanın yapıldığı tarihlerde bu hastanede görev yapan 3-6 yaş grubu çocuğu olan kadın hemşireler oluşturdu. Örneklem grubu seçimine gidilmeden evrenin tamamının araştırmaya alınması hedeflendi. Çalışmanın gerçekleştirildiği tarihler arasında izinli olmayan ve çalışmaya katılmayı kabul eden, 3-6 yaş grubu çocuğu olan 143 kadın hemşire araştırmaya alındı. Araştırma verileri "Kişisel Bilgi Formu" ile "KINDL Yaşam Kalitesi Ölçeği" ve "Özbakım Becerileri Kontrol Listesi" aracılığıyla 20-30 dakikalık zaman diliminde hemşirelerle yüzyüze görüşme yöntemi ile toplandı.

Kişisel Bilgi Formu; araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda hazırlandı (Alemdar ve Polat 2014; Yılmaz ve ark. 2005). Formda hemşirelere ve 3-6 yaş grubu çocuğa ait tanıtıcı bilgileri sorgulayan 8 soru yer aldı.

KINDL Yaşam Kalitesi Ölçeği; 1994 yılında Ravens-Sieberer ve ark (2001) tarafından hazırlanmış çocuklarda ve adölesanlarda kullanılan genel bir yaşam kalitesi ölçeğidir. Ölçeğin orijinal dili Almanca'dır. Ölçek Arapça, İngilizce, Fransızca, Yunanca, İtalyanca, Japonca, Rusça, İspanyolca ve Türkçe dillerine çevrilmiştir. Türkçe çevirisini Eser ve arkadaşları yapmıştır (Eser ve ark. 2004a; Eser ve ark. 2004b). Ölçeğin çocuklara ve ailelere yönelik çeşitli formları vardır. Bu çalışmada KINDL yaşam kalitesi ölçeğinin 4-7 yaş aile formu kullanıldı. KINDL yaşam kalitesi ölçeğinin 4-7 yaş aile formunun Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Saatli ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (Saatli ve ark. 2007). KINDL 4-7 yaş aile formunun alt boyutları; bedensel iyilik (1*, 2*, 3*, 4. sorular), duygusal iyilik (5, 6*, 7*, 8*. sorular), özsaygı (9, 10, 11, 12. sorular), aile (13, 14, 15*, 16*. sorular), sosyal ilişkiler (17, 18, 19, 20*. sorular), okul/anaokulu (21, 22, 23. 24*. sorular), hastalık (48*,49*,50,51*,52*,53*. sorular) şeklindedir. Ölçeğin çocuklarda uygulama yaşının alt sınırı 3 yaş olarak belirtilmiştir (KINDL 2013). Her madde aileden alınan cevaba göre 1'den 5'e kadar puanlanır. 1 en kötü cevap, 5 en iyi cevaptır (1 = hiçbir zaman, 2 = nadiren, 3 = bazen, 4 = sıklıkla,

5 = her zaman). Yanında “*” işareti bulunan sorularda puanlama tersten yapılmaktadır (1=5, 2=4, 3=3, 4=2, 5=1). Her bir soru aileden alınan cevaplara göre değerlendirilir. Puanların yüksek oluşu, daha yüksek yaşam kalitesini yansıtmaktadır. Alt ölçeklere ait soruların puanlarının toplanması ve bu toplamın 100'lük ölçeklendirme şeklinde lineer transformasyonu ile her bir alt ölçeğin puanı belirlenir. Sıfır puan en kötü sağlık durumunu gösterirken, 100 puan en iyi sağlık durumunu göstermektedir. Ölçekten alınan en düşük puan 0, en yüksek puan ise 100 dür. Ölçeğin ilk geçerlilik çalışmasında toplam puan için Cronbach alfa değeri 0.95 olarak bulunmuştur (Ravens-Sieberer and Bullinger 1998). Bu çalışmada ise ölçek toplam puanı için Cronbach alfa değeri 0.82 olarak bulundu.

Özbakım Becerileri Kontrol Listesi; Özbakım Becerileri Kontrol Listesi 2007 yılında Konya tarafından geliştirilmiştir. Kontrol Listesi, üç bölümden oluşturulmuştur. Bunlar “Yemek Yeme Becerileri (14 Madde)”, “Giyinme Becerileri (19 Madde)” ve “Kişisel Bakım Becerileri (9 Madde)” şeklindedir. Kontrol listesindeki becerilerin gelişmişlik düzeylerini belirleyebilmek için “Çok Yeterli, Yeterli, Biraz Yeterli, Yetersiz, Çok Yetersiz” seçenekleri kullanılmıştır. Çok Yeterli “5 Puan”, Yeterli “4 Puan”, Biraz Yeterli “3 Puan”, Yetersiz “2 Puan” ve Çok Yetersiz “1 Puan” olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler, çocuk bir beceriyi bağımsız bir şekilde (kimseden yardım almadan) gerçekleştirebiliyorsa “Çok Yeterli”, yetişkinin verdiği sözel yönergeler doğrultusunda gerçekleştirebiliyorsa “Yeterli”, yetişkini model olarak gerçekleştiriyorsa “Biraz Yeterli”, yetişkin tarafından biraz da olsa fiziksel destek alarak gerçekleştiriyorsa “Yetersiz”, tamamen fiziksel desteğe ihtiyacı var ise “Çok Yetersiz” olarak ele alınmıştır (Konya 2007).

Araştırmanın yapılabilmesi için Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı ve çalışmanın yürütüldüğü hastanelerden yazılı izinler alındı. Ayrıca araştırma hakkında bilgi verildikten sonra çalışmaya katılmayı kabul eden hemşirelerin yazılı onayları alınarak katılmaları sağlandı. Bu çalışmanın sınırlılıkları, araştırmanın yürütüldüğü hastanelerde çalışan kadın hemşirelerin örnekleme oluşturması ve verilerin hemşirelerin kendi ifadelerine dayanmasıdır.

Araştırma verileri, bilgisayar ortamında SPSS 18.0 paket programında yüzdelik dağılım, ortalama, bağımsız gruplarda t-testi, Kruskal-Wallis varyans analizi ve Cronbach alfa katsayı hesaplaması ile yapıldı. Sonuçlar %95 güven aralığında, p<0.05 anlamlılık düzeyinde değerlendirildi.

BULGULAR

Tablo 1. Çocukların KINDL Yaşam Kalitesi Ölçeği ve Özbakım Becerileri Kontrol Listesi Puan Ortalamaları

ÖLÇEK	X ±SS
KINDL Yaşam Kalitesi Ölçeği	
Alt Boyutları	
Bedensel İyilik	64.09±23.20
Duygusal İyilik	66.14±19.59
Özsaygı	58.80±20.36
Aile	62.05±20.36
Sosyal İlişkiler	51.75±18.28
Toplam KINDL	58.85±18.60
Özbakım Becerileri Kontrol Listesi Alt Boyutları	
Yemek Yeme Becerileri	54.01± 09.28
Giyinme Becerileri	69.24±14.82
Kişisel Bakım Becerileri	35.65± 06.89

Araştırma kapsamına alınan hemşirelerin 3-6 yaş grubu çocuklarının KINDL yaşam kalitesi ölçeği puan ortalamaları 58.85±18.60; yemek yeme, giyinme ve kişisel bakım becerileri puan ortalamaları sırasıyla 54.01±9.28, 69.24±14.82 ve 35.65±6.89 olarak belirlendi.

Tablo 2'de hemşirelerin 3-6 yaş grubu çocuklarının tanıtıcı özelliklere göre KINDL yaşam kalitesi ölçeği puan ortalamaları görülmektedir. Çocukların % 50.3'ünün erkek, % 65.7'si ailenin ilk çocuğu, %86.7'sinin çekirdek ailede yaşadığı, %38.4'ünün kreşe gittiği belirlendi. Babaların % 42.0'nının lisans ve üzeri, annelerin %52.4'ünün lisans eğitimine sahip olduğu, annelerin %78.3'ünün var-diyalı olarak çalıştığı saptandı. Çocukların cinsiyeti, aile tipi, ailedeki çocuk sayısı, annelerinin çalışma şekline ve bakım vericiye göre KINDL yaşam kalitesi ölçeği alt boyutları ve genel puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı (p>0.05).

Çalışmada lise eğitimine sahip hemşirelerin 3-6 yaş grubu çocuklarının özsaygı alt boyut puan ortalamasının 85.88±26.06 olduğu belirlenirken, bunu 73.33±16.10 puan ortalamasıyla lisansüstü eğitime sahip hemşirelerin çocukları izledi. Ön lisans eğitimine sahip babaların çocuklarının 56.20±19.87 puan ortalamasıyla ilk sırada yer aldığı, ilköğretim eğitim seviyesine sahip babaların çocuklarının ise 44.29±15.91 puan ortalamasıyla son sırada olduğu belirlendi. Çocukların anne eğitim durumunun özsaygı alt boyutunda, baba eğitim durumunun sosyal ilişkiler alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı fark oluşturduğu (p<0.05), diğer alt boyutlarda ve ölçek toplam puan ortalamasında anlamlı fark olmadığı saptandı (p>0.05).

Tablo 2. Çocuklara ve Ailelere Ait Tanıtıcı Özelliklere Göre KINDL Yaşam Kalitesi Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tanıtıcı Özellikler	Sayı	%	Bedensel iyilik X±SS	Duygusal iyilik X±SS	Özsaygı X±SS	Aile X±SS	Sosyal ilişkiler X±SS	Toplam KINDL X±SS
Cinsiyet								
Kız	71	49.7	65.69±22.89	68.19±20.72	58.57±19.57	63.51±21.15	50.57±20.94	59.91±19.72
Erkek	72	50.3	62.50±23.55	64.12±18.32	59.03±21.25	60.61±19.29	52.90±15.28	57.81±17.50
Test ve p			t=0.822 p=0.412	t=1.245 p=0.215	t=0.135 p=0.893	t=0.857 p=0.393	t=0.760 p=0.448	t=0.673 p=0.502
Anne eğitimi								
Lise	15	10.5	54.76±29.53	62.22±22.24	85.88±26.06	63.03±19.57	49.69±14.92	54.66±21.24
Ön lisans	43	30.1	59.80±22.64	65.69±18.11	62.59±18.93	59.19±19.67	51.16±20.23	57.57±17.78
Lisans	75	52.4	66.95±21.72	65.77±20.06	54.66±19.43	64.12±19.59	51.87±18.65	59.08±18.65
Lisansüstü	10	4.0	75.00±20.27	76.66±17.03	73.33±16.10	57.27±28.11	56.36±11.17	68.88±16.46
Test ve p			KW=6.034 p=0.11	KW=3.725 p=0.293	KW=1.459 p=0.015	KW=1.839 p=0.607	KW=1.367 p=0.713	KW=3.832 p=0.280
Baba eğitimi								
İlköğretim	11	7.7	61.67±26.97	65.91±21.88	57.58±20.23	59.50±17.89	44.29±15.91	57.97±24.08
Lise	39	27.3	66.12±21.54	63.89±17.76	55.77±22.55	59.21±18.64	55.37±20.51	55.55±17.52
Ön lisans	33	23.1	63.85±23.14	68.94±21.88	64.14±20.04	63.09±21.07	56.20±19.87	62.28±20.71
Lisans ve üstü	60	42.0	63.33±24.05	66.11±19.28	58.06±18.98	63.79±21.34	53.48±17.40	59.25±17.02
Test ve p			KW=0.511 p=0.917	KW=1.238 p=0.744	KW=4.297 p=0.231	KW=2.025 p=0.567	KW=9.284 p=0.026	KW=1.731 p=0.630
Aile tipi								
Geniş	16	11.2	66.52±24.57	71.88±15.48	63.02±18.75	58.52±23.93	45.45±17.57	59.86±18.26
Çekirdek	124	86.7	64.29±23.02	65.59±20.16	59.00±19.75	62.76±19.92	52.57±18.46	59.19±18.61
Parçalanmış	3	2.1	42.85±18.89	58.33±8.33	27.78±34.69	51.52±5.25	51.51±10.49	39.25±13.02
Test ve p			KW=3.219 p=0.200	KW=2.080 p=0.353	KW=3.972 p=0.137	KW=2.254 p=0.324	KW=1.633 p=0.442	KW=3.598 p=0.165
Çocuk sırası								
1. çocuk	94	65.7	65.27±23.65	65.33±20.09	58.24±21.29	63.06±21.89	50.96±19.37	58.91±19.53
2. çocuk	46	32.2	61.65±23.10	66.30±18.42	60.51±18.79	59.48±16.78	54.55±15.57	58.64±17.34
3. çocuk	3	2.1	64.29±0.00	88.89±4.81	50.00±14.43	69.70±10.50	33.33±10.50	60.00±7.69
Test ve p			KW=1.137 p=0.566	KW=4.847 p=0.089	KW=0.869 p=0.647	KW=2.107 p=0.349	KW=4.837 p=0.089	KW=0.031 p=0.984
Anne çalışma şekli								
Günlük mesaisi	31	21.7	60.37±24.66	67.74±147.97	55.38±22.00	61.29±17.72	54.25±17.95	57.63±18.11
Vardiyalı	112	78.3	65.11±22.79	65.69±20.06	59.75±19.88	62.26±20.93	51.06±18.39	59.18±18.40
Test ve p			t=1.008 p=0.315	t=0.513 p=0.609	t=1.058 p=0.292	t=0.235 p=0.815	t=0.861 p=0.391	t=0.410 p=0.683
Bakım verici								
Aile yakını	61	42.7	66.86±22.36	68.17±19.69	60.51±19.59	62.74±19.34	54.55±18.70	59.74±20.10
Bakıcı	27	18.9	62.69±24.77	64.51±19.00	55.25±15.01	63.64±15.95	47.47±18.92	52.06±21.54
Kreş	55	38.4	61.69±23.42	64.69±19.89	58.64±23.35	60.49±23.09	50.74±17.29	54.80±21.15
Test ve p			KW=1.602 p=0.449	KW=1.579 p=0.454	KW=2.229 p=0.328	KW=0.645 p=0.724	KW=2.765 p=0.251	KW=4.335 p=0.114
Toplam	143	100.0						

Tablo 3. Çocuklara ve Ailelere Ait Tanıtıcı Özelliklere Göre Özbakım Becerileri Kontrol Listesi Puan Ortalamaları

Tanıtıcı Özellikler	Sayı	%	Yemek Yeme Becerileri X±SS	Giyinme Becerileri X±SS	Kişisel Bakım Becerileri X±SS
Cinsiyet					
Kız	71	49.7	55.72±9.74	72.39±14.09	36.24±6.78
Erkek	72	50.3	52.33±8.54	66.13±14.95	35.07±6.99
Test ve p			t=2.211 p=0.029	t=2.580 p=0.011	t=1.016 p=0.312
Anne eğitimi					
Lise	15	10.5	54.93±11.07	70.40±15.63	36.60±7.87
Ön lisans	43	30.1	52.09±9.91	66.23±15.21	33.37±7.59
Lisans	75	52.4	54.85±8.75	71.63±14.44	36.64±5.82
Lisansüstü	10	4.0	54.60±7.35	62.50±12.05	36.60±8.32
Test ve p			KW=2.775 p=0.428	KW=5.537 p=0.136	KW=5.513 p=0.138
Baba eğitimi					
İlköğretim	11	7.7	56.54±11.57	72.45±14.80	34.36±7.65
Lise	39	27.3	54.00±8.12	69.41±12.63	37.00±7.35
Ön lisans	33	23.1	54.60±11.40	68.45±17.04	34.96±7.27
Lisans ve üstü	60	42.0	53.23±8.33	68.96±15.11	35.38±6.24
Test ve p			KW=1.509 p=0.680	KW=0.740 p=0.864	KW=3.536 p=0.316
Aile tipi					
Geniş	16	11.2	51.94±7.91	64.18±18.47	32.56±9.39
Çekirdek	124	86.7	54.49±9.38	70.02±14.09	36.10±6.33
Parçalanmış	3	2.1	45.33±8.08	63.66±22.94	33.33±12.01
Test ve p			KW=3.261 p=0.196	KW=1.851 p=0.396	KW=2.270 p=0.321
Çocuk sırası					
1. çocuk	94	65.7	54.02±9.08	69.23±14.19	35.55±6.65
2. çocuk	46	32.2	54.41±9.89	70.04±16.09	35.36±7.39
3. çocuk	3	2.1	47.66±2.88	57.00±12.28	43.00±0.00
Test ve p			KW=1.855 p=0.396	KW=2.225 p=0.329	KW=3.368 p=0.186
Anne çalışma şekli					
Gündüz mesaisi	31	21.7	55.51±8.88	71.41±15.80	36.16±5.86
Vardiyalı	112	78.3	53.59±9.37	68.63±14.54	35.50±7.16
Test ve p			t=1.019 p=0.310	t=0.926 p=0.356	t=0.465 p=0.642
Bakım verici					
Aile yakını	61	42.7	55.44±9.85	70.62±15.87	35.51±7.42
Bakıcı	27	18.9	48.93±8.32	63.44±12.66	32.92±6.18
Kreş	55	38.4	57.05±9.18	72.56±11.78	37.14±6.24
Test ve p			KW=13.865 p=0.001	KW=8.565 p=0.014	KW=6.985 p=0.030
Toplam	143	100.0			

Tablo 3'te hemşirelerin 3-6 yaş grubu çocukların, tanıtıcı özelliklere göre özbakım becerileri kontrol listesi puan ortalamaları görülmektedir.

Çocukların anne ve baba eğitim durumu, aile tipi, ailedeki çocuk sırası, annenin çalışma şekline göre özbakım becerileri kontrol listesi puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmedi ($p>0.05$). Araştırmada cinsiyete göre yemek yeme ve giyinme beceri puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu kız çocukların yemek yeme becerileri puan ortalamasının 55.72 ± 9.74 , giyinme becerileri puan ortalamasının 72.39 ± 14.09 ile erkek çocukların puanlarından daha yüksek olduğu belirlendi. Kreşe giden çocuklar yemek yeme, giyinme ve kişisel bakım becerilerinde en yüksek puan ortalamasına sahipken (sırasıyla 57.05 ± 9.18 ; 72.56 ± 11.78 ;

37.14 ± 6.24), bakıcı tarafından bakılan çocukların en düşük puan ortalamasına sahip olduğu (sırasıyla 48.93 ± 8.32 ; 63.44 ± 12.66 ; 32.92 ± 6.18) ve gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptandı ($p<0.05$).

TARTIŞMA

Çalışma yaşamı kadına toplum içinde belli bir rol, yer ve ekonomik yarar sağlamakta ancak bu olanakların yanı sıra fizyolojik ve psikososyal yönden bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzlukların başında çalışan annelerin çocuklarının bakımı konusunda yaşadığı sorunlar gelmektedir (Kasatura 1998). Bu sorunlar tüm çalışan anneleri etkilediği gibi sağlık sektöründe çalışan kadınlar arasında ezici bir çoğunluğa sahip olan hemşirelerinde yoğun olarak yaşandığı sorunlardandır. Hemşi-

relerin çalışma koşullarından kaynaklanan zorluklar, stres faktörlerinin yoğun olduğu iş ortamı ve gece çalışma zorunluluğu bu sorunun boyutunu arttırmaktadır (Yılmaz ve ark. 2005).

Araştırmada lise eğitimine sahip hemşirelerin 3-6 yaş grubu çocuklarının özsayı alt boyutunda en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu lisansüstü eğitime sahip hemşirelerin çocuklarının takip ettiği görüldü. Çocukların anne eğitim durumlarının özsayı alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı fark oluşturduğu saptandı ($p<0.05$). Çocuklar yaşamın ilk yıllarında kendileriyle ilgili benlik saygısı geliştirirlerken başkalarının, özellikle kendisi için önemli olan insanların (anne, baba, öğretmen ve akranlar) onun hakkındaki düşüncelerini dikkate alırlar. Burada yakın çevrenin çocuğa yönelik davranış ve tutumlarının önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Çocuk için en önemli birey olan annenin çocuğa yaklaşımının, çocuğun kendi yeteneklerine ve birçok alandaki yeterliliğine ilişkin algılarını ve hislerini olumlu veya olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmazdır (Cevher ve Buluş 2006). Eğitim düzeyi yüksek bir annenin çocuk yetiştirme tutumunda daha dikkatli ve bilinçli davranması beklenen bir durumdur. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin genel tavır ve tutumlarıyla çocukları için iyi bir rol model olması düşünülmektedir (Cevher ve Buluş 2006; Demiriz ve Dinçer 2000). Bu bilgiler ışığında; çalışmamızda lisansüstü eğitime sahip annelerin çocuklarının özsayı puan ortalamalarının yüksek olması literatürle uyumludur (Cevher ve Buluş 2006; Demiriz ve Dinçer 2000). Ancak en yüksek özsayı puan ortalamasının lise eğitimine sahip annelerin çocuklarına ait olması, annelerin akademik başarısı yükseldikçe çocuklarından üstün akademik başarı ve kapasitesinin üstünde sorumluluklar beklmeleriyle açıklanabilir. Yüksek akademik başarıya sahip anneler başarısız bir çocuğa sahip olma kaygısı yaşamalarıyla birlikte çocukları herhangi bir konuda başarısız olduklarında çocuklarını eleştirme, yargılama ve aşağılama tutumu sergileyebilirler. Bu tutumlar karşısında çocuk her defasında başarısız olacağı duygusuna kapılarak kendisini başarısız, işe yaramaz biri olarak görür ve düşük özsayı geliştirebilir (Cevher ve Buluş 2006). Bu bilgiler dikkate alındığında annenin eğitim durumunun çocuğun özsaygısını etkilemesi olası bir durumdur.

Araştırmada ön lisans eğitimine sahip babaların çocuklarının sosyal ilişkiler alt boyutunda en yüksek puan ortalamasına sahip ilköğretim eğitim seviyesine sahip babaların çocuklarının en düşük puan ortalamasına sahip olduğu belirlendi. Baba eğitim durumlarına göre çocukların sosyal ilişkiler

alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($p<0.05$). Literatür incelendiğinde Ogelman (2011) çalışmasında okul öncesi çocuklarının sosyal konularını ve ilişkilerini etkileyen faktörleri; anne-babanın çocuk yetiştirme tutumları, anne-baba-çocuk iletişimi, sosyoekonomik düzey, ailenin büyüklüğü, anne-babanın eğitim seviyesi ve kardeş ilişkileri şeklinde sıralamıştır. Ayrıca aynı çalışmada babanın eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte çocuğuyla daha nitelikli vakit geçirebileceği, daha etkili iletişim kurabileceği belirtilmiştir (Ogelman 2011). Eğitim düzeyinin artışının, çocuk yetiştirme tutumu üzerine olumlu katkısının, çocukların sosyal ilişkilerine de olumlu etkiler yapabileceği, çocukların olumlu akran ilişkileri geliştirebileceği beklenen bir durumdur. Connor (2004) babaların çocuklarda, asosyal ve saldırgan davranışın ortaya çıkışında önemli bir role sahip olduğunu vurgulamıştır. Başka bir çalışmada çocukların akran kabullerinin, davranış problemlerinin ve akademik başarılarının anne babaların eğitim düzeyi, anne-baba-çocuk arasındaki iletişimin niteliğinden etkilendiği belirtilmiştir (Pettit ve ark. 2009). Çalışmamızın bulguları daha önce yapılmış çalışmalarla baba eğitim seviyeyi yönünden benzerlik göstermektedir. Anne eğitim seviyesinin çocukların sosyal ilişkilerinde etkili olmaması hemşirelik mesleğinin yoğun çalışma saatleri, vardiyalı çalışma, iş yükünün fazla olması, iş/iş ortamının olumsuz psikososyal etkileri nedeniyle hemşire annelerin çocuğun sosyal ilişkilerini geliştirme konusunda yeterince zaman ve enerjilerinin olmaması ile açıklanabilir (Yılmaz ve ark. 2005; Bilazer ve ark. 2008).

Araştırma kapsamına alınan hemşirelerin 3-6 yaş grubu çocuklarının anne ve baba eğitim durumu, aile tipi, ailedeki çocuk sayısı, annenin çalışma şekline göre özbakım becerileri kontrol listesi puan ortalamaları arasında fark olmadığı görüldü ($p>0.05$). Özbakım becerileri, çocuğun gelişim dönemine uygun olarak yapabilmemesi beklenen, kendi bakımı ve yaşamını başka kişilerin yardımına ve varlığına ihtiyaç duymadan sürdürebilmesini sağlayan kişisel bakım becerileridir. Bebeklikten itibaren her yaş döneminde aşama aşama özbakım becerisi kazanılır (Ogelman 2011; Yavuzer 2005). Yaşamın ilk altı yılını kapsayan dönem çocukların gelişimlerinin hızlı olduğu, karakter ve kişilik yapısının şekillenmeye başladığı en önemlisi bazı temel alışkanlıkların kolayca kazandırılabilirliği, çocuğun yaşamındaki en önemli yıllardır. Bu dönemde çocuğa kazandırılacak temel alışkanlıklar zamanla, yönlendirmeye ve özellikle de tekrara bağlı olarak kazanılmış davranışlara dönüşmektedir (Oktay 1985). Çocuğun özbakım becerilerini etkileyen etmenler arasında çocuğun fiziksel, zihinsel, psikomotor gelişimi, olgunluk düzeyi,

hazır bulunmuşluğu, anne-baba-bakıcı-çocuk etkileşimi gibi faktörler sıralanmaktadır (Onur 1995; Yavuzer 2005). Anne ve babanın eğitim durumu, aile tipi, ailedeki çocuk sırası, annenin çalışma şekli gibi etmenlerin çocukların özbakım becerilerine etkisinin olmaması olağan bir durumdur. Yapılan çalışmalar bu etmenlerin çocuğun özbakım becerilerinden ziyade sosyal yaşamına etkisi olduğu yönündedir (Onur 1995; Yavuzer 2005).

Araştırmada kız çocukların yemek yeme ve giyinme becerileri puan ortalamasının erkek çocuklardan istatistiksel olarak anlamlı bir farkla daha yüksek olduğu belirlendi ($p<0.05$). Çocukların yaşamında kritik öneme sahip olan okul öncesi dönemde yemek yeme, giyinme-soyunma, temizlik, tuvalet, tehlikelerden korunma gibi öz bakım becerilerinin kazanılmasında etkili olan faktörlerden biri cinsiyettir (Demiriz ve Dinçer 2001). Cinsiyet kaynaklı farklılıkların, kız ve erkek çocukların ince motor becerilerinin gelişimindeki farklılıktan kaynaklandığı düşünülmüştür. Kız çocukların ince motor becerilerde daha başarılı ve kız çocukların erkek çocuklara göre temizlik kurallarına daha duyarlı olmaları, giyim ve bakımlarıyla daha ilgili olmalarına bağlanabilir. Ayrıca toplumda annelerin giyim, temizlik, düzen ve beceri gibi konularda erkek ve kız çocuklara karşı farklı tutumlar sergilemeleri de bu sonuçta etkili olduğu düşünülebilir (Demiriz ve Dinçer 2001). Demiriz ve Dinçer'in (2001) çalışmasında da bazı özbakım becerilerini kız çocukların erkek çocuklara göre daha iyi düzeyde gerçekleştirdiği belirlenmiştir.

Araştırmada kreşe giden çocukların yemek yeme, giyinme ve kişisel bakım becerileri puan ortalamalarının bakıcı tarafından bakılan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptandı ($p<0.05$). Daha önce yapılan bir çalışmada okul öncesi eğitim kurumuna giderek sistemli eğitimden yararlanan, gün içindeki rutin etkinliklerle öz bakım becerilerine yönelik davranışları tekrarlama fırsatı bulan çocukların, öz bakım becerilerine yönelik davranışları yapmalarında okul öncesi eğitim almayan çocuklara göre farklılıklar olduğu kanıtlanmıştır (Demiriz ve Dinçer 2001). Başka bir çalışmada kreşe giden çocukların motor becerilerinin kreşe başladıktan sonra geliştiği belirlenmiştir (Rezende et al. 2005). Alemdar ve Polat'ın (2014) çalışmasında kreşe giden çocukların tüm özbakım beceri alanlarındaki puan ortalamalarının annesi ve bakıcı tarafından bakılan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çalışmamızın bulguları, daha önce yapılan çalışmalarla paraleldir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonucunda; 3-6 yaş grubu çocukların ebeveynlerinin eğitim durumlarının çocukların yaşam kalitesini, cinsiyet ve bakım verici değişkenlerinin ise çocukların özbakım becerilerini etkilediği belirlenmiştir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda; 3-6 yaş grubu çocuğu olan hemşirelerin çocuklarına özbakım becerileri kazandırmaya yönelik hazırlanmış eğitim programlarıyla farkındalık oluşturulması, çalışan kadına yönelik toplumsal destek politikalarının oluşturulması, sağlık kurumlarında çalışan annelerin okul öncesi çocukları için bu kurumlarda bakım ve eğitim merkezlerinin zorunlu hale getirilmesi, okul öncesi eğitim kurumlarının sayı ve nitelik olarak geliştirilmesi ve önemi konusunda ebeveynlerde farkındalık oluşturulması, farklı mesleklerde çalışan ve çalışmayan annelerin okul öncesi çocuklarında benzer ve karşılaştırmalı çalışmaların yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Alemdar DK, Polat S (2014) The effect that care given to preschool children by different individuals has on the quality of life and self-care skills. *International Journal of Caring Sciences*, 7(1):140-7.
- Aydın O (2005) Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar: Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Gelişim Özellikleri. Sevinç M (Editör), İstanbul, Morpa Yayınları, s. 132-41.
- Bilazer FN, Konca GE, Uğur S ve ark (2008) 7 Gün-24 Saat/ Hasta Başında Türkiye'de Hemşirelerin Çalışma Koşulları. Türk Hemşireler Derneği Yayını, Ankara. <http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/menu/hemsirelik-yayinlari/yayinlar/turkiyede-hemsirelerin-calisma-kosullari.aspx> (erişim: 16 Ocak 2014).
- Cevher FN, Buluş M (2006) Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş çocuklarında akademik benlik saygısı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20: 28-39.
- Connor DF (2004) Aggression and antisocial behavior in children and adolescents. New York, The Guilford Press. p. 113-62.
- Demiriz S, Dinçer Ç (2000) Okul öncesi dönem çocuklarının özbakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19: 58-65.
- Demiriz S, Dinçer Ç (2001) 5-6 yaş çocuklarının öz bakım becerilerinin cinsiyet ve okulöncesi eğitim alma durumlarına göre incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 150. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/150/demiriz_dincer.htm.(erişim:15Ocak2014).
- Eser E, Yüksel H, Baydur H ve ark (2004) Kiddy-Kindl (KINDL ergen formu) Yaşam Kalitesi

- Ölçeği Türkçe Sürümü Geçerlilik ve Güvenilirlik Sonuçları. 1. Sağlıkta Yaşam Kalitesi Sempozyumu Kitabı, İzmir, s. 78.
- Eser E, Yüksel H, Baydur H ve ark (2004) Kid-Kindl Yaşam Kalitesi Ölçeği Türkçe Sürümü Geçerlilik ve Güvenilirlik Sonuçları. 1. Sağlıkta Yaşam Kalitesi Sempozyumu Kitabı, İzmir, s. 79.
- Kakıcı H, Emeç H, Üçdoğru Ş (2007) Türkiye'de çalışan kadınların çocuk bakım tercihleri. İ.Ü. İkt Fak Ekonometri ve İstatistik Dergisi, 5:20-3.
- Kasatura İ (1998) Gençlik ve Bağımlılık. Evrim Yayınevi, İstanbul.
- KINDL Information. Retrieved 10 December 2013, from <http://kindl.org/english/information/> (erişim: 12 Aralık 2013).
- Koblinsky SA, Todd CM (1989) Teaching Self-Care Skills to Latchkey Children. A Rev of Res Fam Rel, 38: 431-5.
- Konya S (2007) Kubaşık öğrenme etkinliklerinin beş yaş grubu öğrencilerinin öz bakım becerilerinin gelişimine etkisi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Norma R. Çalışan Anne ve Çocuk. <http://www.ekipnormarazon.com/makaleler/13-calisan-anne/56-calisan-anne-ve-cocuk> (erişim: 12 Aralık 2013).
- Ogelman HG (2011) Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal konularının aile değişkenlerine bağlı olarak incelenmesi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(2): 213-30.
- Oktay A (1985) Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem. Epsilon Yayınları, İstanbul, s.176.
- Onur B (1995) Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik-Yaşlılık-Ölüm. 10. Baskı. İmge Kitabevi, Ankara.
- Özden MS (2011) Okul öncesi çocuk ve çalışan anne. Uluğ MO, Karadeniz G (editörler) Nobel Yayıncılık, İstanbul, s.15-22.
- Pettit GS, Yu T, Dodge KA et al (2009) A development process analysis of cross-generational continuity in educational attainment. Merrill-Palmer Quarterly, 55(3): 250-84.
- Ravens-Sieberer U, Gosch A, Abel T et al (2001) Quality of life in children and adolescents: a European public health perspective. Social and Preventive Medicine, 46: 297-302.
- Ravens-Sieberer U, Bullinger M (1998) Assessing health related quality of life in chronically ill children with the German KINDL: first psychometric and content analytical results. Qual Life Res, 7(5): 399-407.
- Rezende MA, Beteli VC, Santos JL (2005) Follow-up of the child's motor abilities in day care centers and preschools. Rec Lat Am Enfermagem, 13:19-25.
- Saatli G, Baydur H, Eser E ve ark (2007) KIDDY-KINDL 4-7 Yaş Yaşam Kalitesi Ölçeği Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. 2. Sağlıkta Yaşam Kalitesi Kongresi Özet Kitabı, İzmir, s.134.
- Yavuzer H (2005) Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk Altı Yılı. 20. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz U, Timur S, Ege E (2005) Hastanede çalışan ebe ve hemşirelerin çocuklarının bakımı hakkındaki endişeleri ve durumluk sürekli kaygı düzeylerinin incelenmesi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 8(2):63-73.